

Pirjo Jukarainen, Marko Juutinen ja Kari Laitinen

Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa

Katsaus järjestäytyneen rikollisuuden
toimijoihin ja markkinoihin

Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 32

Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa

**Katsaus järjestäytyneen rikollisuuden
toimijoihin ja markkinoihin**

Pirjo Jukarainen, Marko Juutinen ja Kari Laitinen

Poliisiammattikorkeakoulu
Tampere, 2023

Pirjo Jukarainen, Marko Juutinen ja Kari Laitinen
Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa
Katsaus järjestäytyneen rikollisuuden toimijoihin ja markkinoihin

Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 32
ISBN 978-951-815-419-1
ISSN 2341-6394

Grano Oy, 2023

Esipuhe

Ammattimainen ja järjestäytynyt rikollisuus on hankalasti määriteltäviä kokonaisuuksia; rikosten motiivi on taloudellinen hyöty, ja rikosten toteuttaminen vaatii erikoisosaamista sekä suunnitelmallista usean henkilön yhteistyötä. Yleisesti ammattimaiseksi ja järjestäytyneeksi rikollisuudeksi luokitellaan muun muassa huumausaineiden valmistus- salakuljetus ja kauppa, ihmisten salakuljetus ja kauppa, asekauppa sekä rikoshyödyn pesuun erikoistunut talousrikollisuus. Rikollista toimintaa tuetaan korruptiolla ja viranomaisten uhkailulla ja painostamisella.

Kansallinen ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntavelvoite perustuu sisäisen turvallisuuden ylläpitoon ja kansainvälisiin velvoitteisiin. Euroopan Unionin jäsenenä voimme omaksua muiden jäsenmaiden tietoutta rikollisuuden torjuntakeinoista, ennalta estävistä toimenpiteistä ja viranomaistoiminnan kehittämisestä. Yhdistyneiden Kansakuntien Palermon sopimuksen velvoitteiden täytäntöön panemista arvioidaan parhaillaan Suomea koskevassa maatarkastuksessa. Kansallisen ja kansainvälisen työn tehostamiseksi, koordinoimiseksi ja kansallisten yhtenäisten tavoitteiden määrittelymiseksi Suomi tarvitsee oman kansallisen ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategian. Ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden kokonaisvaltainen ennaltaehkäisy, torjunta ja jälkihoito vaativat valtioneuvoston, ministeriöiden hallinnonalojen sekä kansalaisjärjestöjen koordinoitua yhteistyötä.

Eduskunnan hallintovaliokunnan pöytäkirjan ja valtioneuvoston oikeusvaltion kehittämisen ja sisäisen turvallisuuden ministerityöryhmän linjausten mukaisesti oikeusministeriö ja sisäministeriö ovat valmistelleet ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategian valmistelua ja tilanneet muun muassa oheisen järjestäytyneen rikollisuuden tilannekuvan Poliisiammattikorkeakoululta. Selvityksen tarkoituksena on kuvata ajankohtaista rikollisuustilannetta ja avata sen tulevaisuusnäkyviä. Tilannekuvan pohjalta voidaan aloittaa tietoon perustuvan järjestäytyneen rikollisuuden strategian, toimenpideohjelman ja vaikuttavuusmittareiden laatiminen; poliittisen tuen valtuuttamana voidaan laatia yhteiskunnallisesti laaja-alainen järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategia- ja toimenpideohjelma sekä

vaikuttavuusmittarit, jotka valmistellaan ja toimeenpannaan moniviranomais- ja järjestötyönä. Tilannekuvan laatimisen aikana vahvistunut yhteinen tahtotila ja torjunnan keinojen yhteiskehittely antavat strategiatyölle hyvän perustan.

Mika Junninen
Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja
Oikeusministeriö

Tiivistelmä

Suomessa toimii noin 90-100 poliisin tunnistamaa rikollisjärjestöä, joihin kuuluu arviolta 1000 jäsentä. Valtaosa tunnetuista toimijoista on moottoripyöräjä, niiden paikallisosastoja ja tukiryhmiä. Tämä on kuitenkin vain pieni osa vakavasta ja järjestäytyneestä rikollisuudesta. Suomessa toimii myös useita komplekseja verkostoja ja projektimaisia ryhmittymiä, jotka eivät käytä näkyviä tunnuksia. Rajanveto erilaisten ryhmittymien välillä on vaikeaa: vakiintuneilla tunnuksellisilla ryhmilläkin voi olla verkostomaisia yhteyksiä. Suomessa toimii myös kirjava joukko ammattimaisia mahdollistajia ja rikollisia palveluntuottajia, joiden rikollinen toiminta voi sekoittua lailliseen liiketoimintaan.

Rikollisryhmien määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen kahden kymmenen vuoden aikana. Toistaiseksi Suomessa on havaittu vain viitteitä mafia- ja klaanityyppisistä ryhmistä ja verkostoista, joissa jäsenyys perustuu yleensä sukulaisuussuhteisiin. Järjestäytyneen rikollisuuden markkinat Suomessa koostuvat suurelta osin huumausaineiden – erityisesti synteettisten huumeiden ja kokaiinin kaupasta, ihmiskaupasta ja erilaisista petoksista. Tämän lisäksi Suomessa on paljastunut yhä enemmän elintarvikeketjun rikollisuutta ja erilaisia ympäristörikoksia.

Tilannetietoisuus on kuitenkin vaillinainen. Rikostorjunnan tulisi olla nykyistä tietojohtoisempaa ja riskiperusteisempaa. Tämä edellyttää tiiviimpää kansainvälistä ja kansallisen tason yhteistyötä muun muassa elinkeinoelämän toimijoiden kanssa. Venäjän ja Ukrainan sota muuttaa rikollisuuden toimijakenttää. Tulevaisuuden uhkakuvat liittyvät erityisesti ihmiskauppaan, ihmisalakuljetukseen ja laittoman maahantulon järjestämiseen sekä pakolaisten – erityisesti naisten ja Suomeen yksin tulleiden lasten – hyväksikäyttöön.

Sammanfattning

I Finland finns det omkring 90-100 kriminella organisationer med sammanlagt ca 1000 medlemmar som är igenkända av polisen. Majoriteten av de kända aktörerna är kriminella MC gäng och till dem anknutna klubbar. Utav den grova och organiserade brottsligheten som helhet utgör dessa grupperingar dock bara en liten del. Utöver den kända kriminella sfären finns det flera kriminella nätverk och projektlinkande grupperingar som inte använder kända eller ens synliga yttre symboler. Gränsdragning mellan de olika grupperingar är svårt: även de kända och väl etablerade kriminella grupperingar kan utnyttja diverse former av nätverk i deras samverkan med andra aktörer. En väsentlig del av den kriminella ekonomin i Finland är professionella möjliggörare som ofta använder legala samhällsstrukturer, tjänster och företag för understödandet av kriminell verksamhet.

Under de senaste två decennier har antalet kriminella grupperingar i Finland ökat kraftigt. Hittills har det hittats bara svaga indikationer av maffiatypiska eller klanbaserade grupper. Marknaden för organiserad brottslighet i Finland består till stor del av narkotikahandeln – särskilt syntetiska droger och kokain, människohandel och olika typer av bedrägerier. Utöver detta har allt fler livsmedelskedjeleraterade brott och olika miljöbrott avslöjats i Finland.

Lägesbild av den grova och organiserade brottsligheten är dock bristfällig. Det brottsförebyggande arbetet borde vara mer underrättelsestyrt och riskbaserat än vad det nu är. Detta kräver ett närmare samarbete på internationell och nationell nivå samt med aktörer inom till exempel det inhemska näringslivet. Kriget mellan Ryssland och Ukraina förändrar den kriminella verksamhetsmiljön. De framtida hoten är särskilt relaterade till olaglig vapenhandel och -smuggling, människohandel och -smuggling och organisering av illegal invandring, samt utnyttjande av flyktingar - särskilt kvinnor och ensamkommande barn.

Summary

In Finland, there are approximately 90 to 100 active criminal organizations identified by the police with an estimated membership of 1,000. Most of the known operators are biker gangs, their local divisions and support groups. However, this is only a fraction of serious and organized crime, as there are several complex networks and project-like groups active in the country, which do not use any visible identifiers. It is difficult to draw the line between various groups, as established groups that use visual identification may have network-based connections. There is also a highly mixed group of professional facilitators and criminal service providers active in Finland, and their criminal activities may be mixed with legal operations.

The number of criminal groups has increased substantially over the past twenty years. For now, mere indications only of mafia and clan type groups and networks, whose membership is usually based on family relationships, have been detected in Finland. The organized crime market in the country consists largely of drug trafficking – involving synthetic drugs and cocaine in particular – human trafficking and various types of fraud. Moreover, an increasing number of crimes in the food chain, and various environmental offences, have been detected in Finland.

However, situational awareness is incomplete and that is why crime prevention should be more intelligence-led and risk-based. This requires closer cooperation at the international and national level, with economic operators among others. The war between Russia and Ukraine changes the field of criminal operators. Future threats are associated particularly with human trafficking, people smuggling and organizing of illegal immigration, as well as abuse of refugees – particularly women, and children who have arrived in Finland on their own.

Sisällys

Esipuhe	4
Tiivistelmä	6
Sammanfattning	7
Summary	8
Katsaus järjestäytyneen rikollisuuden toimijoihin ja markkinoihin	10
Moninainen toimijakenttä	10
Rikollisryhmät ja -verkot Suomessa	12
Rikolliset markkinat	20
Huumausainerikollisuus	21
Talouselämään soluttautunut rikollisuus	24
Petosrikollisuus	26
Aseet ja järjestäytynyt rikollisuus	27
Lapsiin kohdistuva järjestäytynyt rikollisuus	29
Ihmiskauppa	30
Muut voimakkaasti kasvavat rikolliset markkinat	32
Ukrainan sodan vaikutukset	34
Lähteet	36
Liite 1 Haastattelut ja työpaja	41

Katsaus järjestäytyneen rikollisuuden toimijoihin ja markkinoihin

Tämä selvitys palvelee järjestäytyneen ja ammattimaisen rikollisuuden vastaisen strategian uudistamistyötä. Olemme kartoittaneet järjestäytyneen ja ammattimaisen rikollisuuden toimijakenttää ja toimintamahdollisuuksia Suomessa, sekä näihin liittyviä trendejä ja heikkoja signaaleja tulevaisuuden uhkista.¹

Prosessi on ollut iteratiivinen. Tilannekuva perustuu kirjallisuuskatsaukseen, haastatteluun ja työpajan tuloksiin.² Esitämme tässä tilannekuva-artikkelissa tiiviin yhteenvedon Suomessa tai Suomen kautta toimivan järjestäytyneen rikollisuuden toimijakentästä ja rikollisista markkinoista. Viimeisessä luvussa on kokoavat havainnot ja toimintasuosituksia. Olemme julkaisseet erillisen katsausartikkelin, jossa keskitymme enemmän rikollisuuden ennalta ehkäisyyn ja -torjunnan haasteita.

Moninainen toimijakenttä

Järjestäytyneen rikollisuuden toimijakenttä on huomattavan laaja ja monimuotoinen. Olemme soveltaneet selvityksessä Europolin ja rikoslain määritelmiä³. Europolin arvion mukaan noin 60 prosenttia Euroopassa toimivista ryhmistä on löyhiä verkostomaisia yhteenliittymiä ja vähemmistö, noin 40 prosenttia hierarkkisesti organisoituneita. Järjestäytyneen rikollisuuden kansainvälisissä tuotantoketjuissa voi olla yhteisöjä, joiden rikollisuus ei ole yksinomaan taloudellisesti motivoitunutta: esimerkiksi terroristisia ryhmiä, puolisoitilallisia joukkoja, ääriliikkeitä ja lapsiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa harjoittavia yhteisöjä.⁴

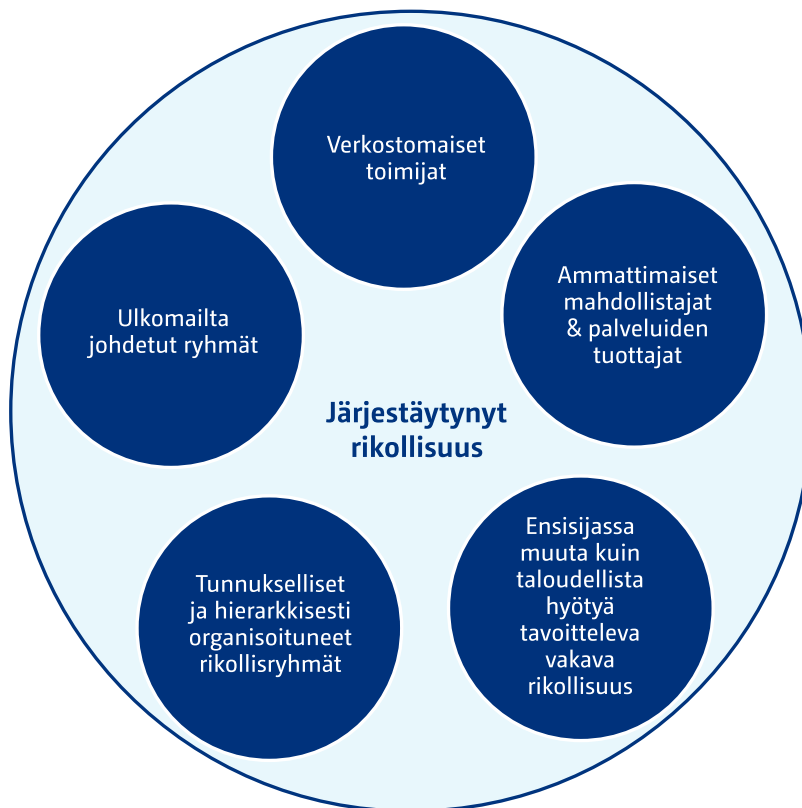
¹ Olemme hyödyntäneet analyysissä YK:n huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaavan toimiston (UNODC) strategiatyökalua. Strateginen analyysi käsittelee rikollisia toimijoita, laittomia markkinoita ja rikollisuuden mahdollistavia tekijöitä. UNODC, 2021.

² Haastatteluun ja työpajaan osallistuneet on kuvattu tarkemmin liitteessä 1.

³ Europol 2021; Rikoslaki 39/1889, 6 luku, 5§.

⁴ Brown and Hermann 2020; Europol 2021; Huikuri 2022; Malin 2022; Reid and Valasik 2020; Rosas 2018.

Järjestäytyneen rikollisuuden ennalta ehkäisemisessä ja torjunnassa tulee ymmärtää ammattimaisten talousrikosten mahdollistajien ja muiden rikollisten palveluntuottajien keskeinen merkitys. Esimerkiksi väkivallan teot ja rahanpesu on yleisemmin ulkoistettu ammattimaisille palveluiden tuottajille.⁵ Näistä on Suomessa vasta hiljattain ryhdytty tekemään perusteellisempaa analyysiä muun muassa poliisissa ja verohallinnossa. Usein ne kytkeytyvät yrityksiin ja voivat harjoittaa myös laillista liiketoimintaa. Toimijakentän moninaisuutta ilmentää kuvio 1.

Kuvio 1. Järjestäytyneen rikollisuuden moninainen toimijakenttä

⁵ Europol 2021.

Rikollisryhmät ja -verkostot Suomessa

Suomessa päävastuu järjestäytyneen rikollisuuden seurannasta on Keskusrikospoliisilla (KRP). Haastattelemiemme KRP:n asiantuntijoiden arvion mukaan Suomessa toimiva järjestäytynyt rikollisuus voidaan luokitella neljään pääryhmään:⁶

1. Verkostomainen rikollisuus.
2. Tunnukselliset rikollisryhmät
3. Ulkomailta johdetut rikolliset ryhmät.
4. Rikollisuutta mahdollistavat toimijat.

Suomessa on tunnistettu noin 90-100 rikollisjärjestöä, joissa on mukana noin 1000 henkilöä. Valtaosa näistä ryhmistä on tunnuksellisia ryhmiä, kuten moottoripyöräjengejä, niiden paikallisosastoja ja tukiryhmiä. Tunnistettujen rikollisryhmien määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen kahden kymmenen vuoden aikana. Toistaiseksi Suomessa on havaittu vain viitteitä mafia- ja klaanityyppisistä ryhmistä ja verkostoista, joissa jäsenyys perustuu usein perhe- ja sukulaisuussuhteisiin.⁷

Suuri osa Suomessa toimivasta järjestäytyneestä rikollisuudesta jää kuitenkin paljastumatta. Yhtenä syynä tähän on se, että järjestäytyneen rikollisuuden vastainen työ ei Suomessa vielä ole riittävän monialaista ja tietoon perustuvaa. Hallinto- ja lainvalvontaviranomaisten sekä yritysten keräämää dataa yhdistämällä ja analysoimalla saataisiin parempi kokonaisnäkemys rikollisten toimijoiden välisistä suhteista ja yhteyksistä elinkeinoelämään. Esimerkiksi oikeusprosesseissa kerättyä dataa voisi yhdistää yritysten verotus- ja tilinpäätöstietoihin.⁸

Julkisuudessa on noussut huoli myös niin kutsutusta katujengi-ilmiöstä. Oikeuden ratkaisuissa on eräiden katujengeistä nousseiden ryhmien katsottu täyttävän järjestäytyneen rikollisryhmän kriteerit.⁹ Yhteiskunnallisessa keskustelussa näille on ehdotettu myös uutta termiä, kuten rikolliset jengit.¹⁰ Rajanveto

⁶ Luokittelu pohjautuu asiantuntijoiden omaan kokonaisymmärrykseen, poliisin tilastoihin sekä aihetta käsittelevään kansainväliseen kirjallisuuteen.

⁷ Poliisin yksiköiden asiantuntijoiden haastattelut ja tilastot.

⁸ Arvio perustuu haastatteluiden yhteenvetoon, Erätauko-keskusteluihin työpajassa sekä tilastopyyntöjen yhteydessä tehtyihin havaintoihin.

⁹ Kirsi ja Helpinen 2022.

¹⁰ Kaakinen ja Nuotio 2022.

katujengien, rikollisten jengien ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä on hankalaa. Iso-Britannian ja Ruotsin kokemusten valossa urbaanit katujengityypit ryhmittymät voivat kehittyä ajan mittaan sääntelyn määritelmän täyttäviksi, ammattimaisiksi järjestäytyneiksi rikollisryhmiksi.¹¹

Poliisin järjestäytyneeksi rikollisuudeksi luokittelemisessa esitutkintatapauksissa rikoksista epäilty on ollut tyypillisesti Suomessa syntynyt aikuinen mies. Esimerkiksi vuonna 2021 päätetyissä tutkinnoissa oli 70 prosenttia epäillyistä syntynyt Suomessa. Miehiä heistä oli noin 90 prosenttia ja vähintään 22-vuotiaita yli 99 prosenttia. Vuosina 2020 ja 2021 rikoksista epäiltyjen kolme seuraavaksi yleisintä syntymämaata olivat suuruusjärjestyksessä Romania, Ruotsi ja Albania.¹²

Verkostomainen rikollisuus

Kaupankäynnin ja viestinnän digitalisoituminen ovat vauhdittaneet järjestäytyneen rikollisuuden verkostoitumista. Suurin osa rikollisuudesta toimii ainakin osittain internetverkossa ja sosiaalisen median kanavissa. Rikolliset toimintamallit ovat yhtä moninaisia, kuin lailliset liiketoimintamallit. Esimerkiksi kyberrikoksia voi toteuttaa ostamalla teknologisia sovelluksia, maksamalla käyttäjämaksun tai jakamalla osuuden rikoshyödyistä. Verkosta voi myös hankkia opastusta ja koulutusta rikosten tekemiseen. Verkostojen organisointitavat ovat myös vaihtelevia. Joissakin voi olla pieni, toimintaa johtava ydinryhmä. Ne voivat myös rakentua itsenäisistä soluista, joilla ei ole selkeää johtoa. Tietoverkkoavusteiset rikokset sitovat laajasti toimijoita ja väärillä henkilöllisyyksillä esiintyviä bulvaaneja on paljon.¹³

On haastavaa, että myös vakiintuneilla tunnuksellisilla rikollisryhmillä on verkostomaista toimintaa. Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan yksittäisillä rikollisilla on jopa enemmän suoria yhteyksiä muihin rikollisryhmiin ja -verkostoihin, kuin sisäisiä yhteistyösuhteita.¹⁴ Ruotsissa on myös tutkittu suurimpien rikollisten moottoripyöräkerhojen organisoitumista ja havaittu, että ne muodostavat erikoistuneiden osien systeemin, jossa jokaisella on oma toiminnallinen roolinsa. Tukijärjestöt voivat muistuttaa sekä ulkoisesti että toiminnaltaan

¹¹ Densley 2014; Salihu 2022.

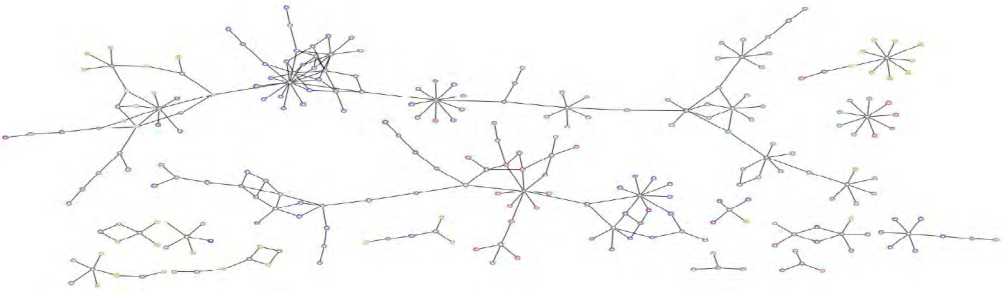
¹² Poliisin tulostietojärjestelmä PolStat 2022. KRP:n asiantuntijan mukaan näyttää siltä, poliisin tilastot JR-luokitelluista jutuista ovat epätäsmälliset (KRP:n asiantuntijat, haastattelu 1/2023).

¹³ Europol 2021; PTR 2021a.

¹⁴ Rostami et al. 2018.

enemmän löyhempää katujengiä kuin tiukan hierarkkista osastoa. Tukiorganisaatio saattaa vastata rikoksista, joissa ei tarvita erityisosaamista, kuten väkivaltaista velanperintää. Johtava MC-kerho voi puolestaan keskittyä suunnittelua vaativiin valkokaulusrikoksiin: talousrikoksiin ja rahanpesuun.¹⁵

Samankaltaista organisoitumista on myös Suomessa toimivilla tunnuksellisilla ryhmillä. Kuvion 2 verkostoaanalyttinen visualisointi havainnollistaa toimijoiden yhteyksiä, ja sitä miten yksittäiset henkilöt ovat eri klustereiden keskiössä. Mukana on myös muutaman jäsenen välistä rikollisuutta ilman kytkentää koko organisaatioon.

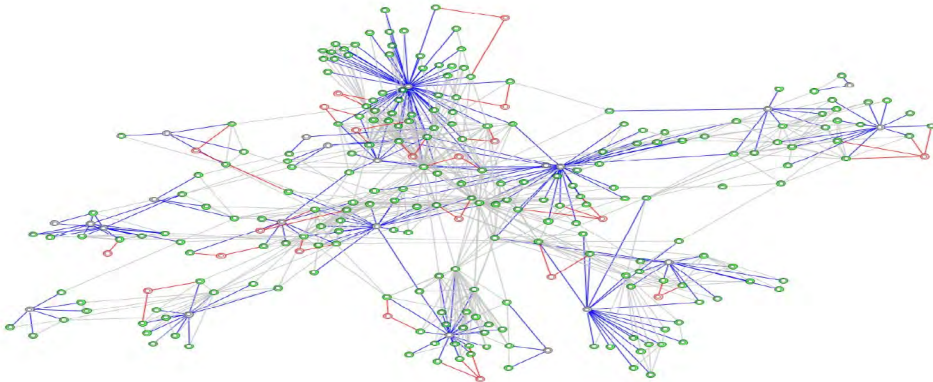
Kuvio 2. Esitutinnan kohteena olleiden tiettyjen tunnuksellisten ja tunnuksettomien ryhmien jäsenten välisiä yhteyksiä.

Lähde: Keskusrikospoliisi

Rikollisverkostojen laajuus ja monimutkaisuus vaikeuttavat ja hidastavat rikosten oikeuteen saattamista. Koko rikosvyyhdin esitutkintavelvollisuus nähtiin haastatteluissa yhtenä keskeisenä rikostorjunnan haasteena. Esimerkkinä laajasta verkostomaisesta toiminnasta on niin kutsuttu Anom-tutkintakokonaisuus. Operaation myötä Suomessa on avattu yli 100 uutta rikosilmoitusta; tutkinta-aika on ollut keskimäärin 7 kuukautta ja pisimmillään yli vuoden.¹⁶ Kuvio 3 havainnollistaa Anom-verkostoja.

¹⁵ Rostami ja Mondani 2019

¹⁶ Suomessa poliisi ja tulli ovat selvittäneet laajaa huumausainekauppaa, jota käytiin Yhdysvaltain liittovaltion poliisin (FBI) luomalla Anom-viestisovelluksella. Laajaan kansainväliseen Greenlight-operaatioon osallistuneet viranomaiset saivat sovelluksen avulla tietoa rikollisista. Anom-sovelluksen viestien hyödynnettävyys todisteena oikeudessa odottaa Korkeimman oikeuden ratkaisua Haastattelut; KKO 2022; Keskusrikospoliisin tilastot; Poliisi 2021; Tulli 2022.

Kuvio 3. Anom-operaation paljastaman verkoston kytkentöjä Suomessa.

Lähde: Keskusrikospoliisi

Tunnukselliset rikollisryhmät

Tunnukselliset ryhmät – kuten moottoripyöräjengit, näiden alaosastot ja tukiryhmät – ovat pääosin poliisin tiedossa ja seurannassa. Tunnuksellisten moottoripyöräkerhojen (MC-jengien) rikollinen toiminta on Suomessa jo vakiintunutta. Ryhmistä Suomessa jo pitkään ovat toimineet kansainvälisesti tunnetut Bandidos MC Finland ja Hells Angels MC Finland. Uudempia tulokkaita ovat kansainvälinen Outlaws MC Finland ja Satudarah MC Finland, joista viimeksi mainittu rekrytoi erityisesti ulkomaalaistaustaisia henkilöitä. Myös Bandidos MC on lähtökohtaisesti monikulttuurinen.¹⁷ Venäjän Night Wolves MG on rekrytoinut jäseniä Suomesta ja perustanut Suomeen alajengi RMI:n osaston. Sillä on läheinen yhteys Venäjän ortodoksiseen kirkkoon ja valtionjohtoon ja se tukee Venäjän poliittisia tavoitteita. Jengiä on hyödynnetty vaikutusoperaatioissa Ukrainassa ja muissa Itä-Euroopan maissa.¹⁸

Kaikkiaan Suomessa vakiintuneita, toiminnassa olevien tunnuksellisten ryhmien osastoja on vajaa 80 ja niissä on noin 590 jäsentä. Ryhmiä toimii eripuolilla Suomea. Useimmat ovat osa vuosikymmeniä toimineita kansainvälisiä organisaatioita. Säännöstö on tarkkaa ja eteneminen hierarkiassa vie vuosia.

¹⁷ Mölsä, 2021; PTR 2020a.

¹⁸ PTR 2020a.

Päätökset dokumentoidaan ja jäsenet rekisteröidään. Ryhmät myös keräävät tietoa viranomaisista. Maineen hallinta on tärkeää; tunnusten käyttöä valvotaan kuten yrityksissä.¹⁹

Ulkomailta johdetut rikollisryhmät

Suomessa on erityisesti pääkaupunkiseudulla useita uusia ulkomailta johdettuja rikollisorganisaatioita. Niiden saama rikoshyöty ”kotiutetaan” lähes kokonaisuudessaan ulkomaille. Merkittävimpiä Suomessa(kin) toimivia rikollisryhmiä ovat seuraavat.

Länsi-Balkanin maissa johtoa pitävien ryhmien toiminta on kartellimaista: toimijoilla on suhteita useisiin maihin. Albaniankieliset rikolliset keskittyvät erityisesti huumausainekauppaan ja vaikuttavat muun muassa kokaiinimarkkinoiden kasvuun. Albaniankielisissä rikollisverkostoissa on mukana myös Suomessa asuvia henkilöitä. Osa rikollisuudesta on niin sanotusti liikkuvaa: Suomessa toteutetaan esimerkiksi omaisuusrikoksia siten, että maassa ollaan vain lyhyen aikaa. **Romanialainen järjestäytynyt rikollisuus** on pääosin liikkuvaa omaisuusrikollisuutta. Varkauksien lisäksi toimijat tekevät petoksia, laajamittaista huumausainekauppaa ja ihmiskauppaa. Laitonta maahantuloa järjestetään usein väärennetyillä henkilöllisyysasiakirjoilla.²⁰

Virolais- ja liettualaistaustaiset rikolliset ovat harjoittaneet muun muassa huumausainekauppaa, asekauppaa, tupakan, nuuskan ja alkoholin salakuljetusta, omaisuusrikollisuutta, ihmiskauppaa sekä laitonta jätteiden käsittelyä. Virolaisista rikollisista suuri osa on asettunut Suomeen, ja ryhmät tekevät yhteistyötä suomalaisten rikollisten kanssa. Useimmat Virosta käsin toimivat ryhmät ovat venäjänkielisiä. **Venäjän mafia** harjoittaa etenkin huumausainekauppaa ja ihmiskauppaa ja sillä on arvioitu olevan valtaa myös logistiikka-alan yrityksissä. Toimijoilla on yhteyksiä Venäjän valtionjohtoon, joka käyttää rikollisia muun muassa rahanpesuun.²¹

Pohjois-Afrikkalaisissa rikollisverkostoissa on mukana myös Suomessa asuvia henkilöitä. Laaja-alaisinta toimintaa organisoidaan Nigeriasta ja keskeinen

¹⁹ Rostami et al. 2017; Keskusrikospoliisin tilastot.

²⁰ PTR 2020a.

²¹ PTR 2020a.

tukialue Euroopassa on Italiassa. Suomessa on esimerkiksi havaittu Nigeriasta käsin organisoitua laittoman maahantulon järjestämistä, prostituutiota, työskentelyä ruokalahetteinä ilman oleskelulupaa ja petoksia. Rikolliset toimivat Suomessa huomaamattomasti ja tekevät yhteistyötä muiden ulkomaalaistaustaisten rikollisryhmien kanssa. **Irakilaistaustaiset rikollisryhmät** ovat vaikuttaneet Suomessa jo pitkään – jo vuosia ennen useiden irakilaisten turvapaikanhakijoiden saapumista Suomeen vuonna 2015. Rikollinen toiminta on suunnitelmallista ja laajamittaista ja keskittyy erityisesti huumausaineiden maahan tuontiin ja välittämiseen sekä petoksiin.²²

Joissakin ulkomaista johdetuissa ryhmissä on **klaanityyppisen rikollisuuden piirteitä** eli ryhmien väliset yhteydet eri maiden välillä muodostuvat esimerkiksi sukulaissuhteiden perusteella tai ryhmät ovat lähtöisin samalta paikkakunnalta. Ryhmillä on yhteyksiä ulkomaille, muun muassa Balkanin maihin, kurdityhteisöihin ja Ruotsiin. Nämä ryhmät ovat usein liikkuvia ja tekevät rajat ylittäviä omaisuusrikoksia, ihmiskauppaa ja laajamittaista huumausainekauppaa. Haavoittuvassa asemassa olevia käytetään hyväksi monin eri tavoin ja hierarkia on ehdotonta. Poliisilla on havaintoja, joiden mukaan klaanityyppisillä ulkomailta lähtöisin olevilla ryhmillä voi olla pyrkimyksenä saada Suomeen eräänlainen ankkuri, Suomessa asuva ryhmän jäsen, joka helpottaa muiden, ulkomailta toimivien ryhmän jäsenten toimintaa. Auttaminen voi olla esimerkiksi varastointi- tai kuljetuspalveluiden tarjoamista.²³ Paikallisia ankkureita voivat olla myös ulkomaisten rikollisryhmien alaosastot. Alkuvuonna Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltiin järjestäytyntä huumausainekauppaa harjoittanutta ryhmää. Poliisin medialle antamien tietojen mukaan sen perusti ruotsalaiseen Södertäljen mafiaan kuulunut henkilö tämän järjestön alaosastoksi.²⁴

Ruotsissa klaanityyppiset rikollisjärjestöt ovat vahvoja yhteisöjä, joilla on moninaisia siteitä muuhun yhteiskuntaan. Esimerkiksi Tukholman seudulla toimivalla Syyrian mafiaksi kutsutulla ryhmällä on vahva yhteys Syyrian ortodoksisen kirkkoon; yhteenkuuluvuutta tuovat myös oma TV-kanava, sanomalehti ja jalkapalloseura. Yksilöiden asema hierarkiassa liittyy perhesuhteisiin, yhteiskunnallisiin tehtäviin ja väkivaltapotentiaaliin. Perheet neuvottelevat valtarakenteista ja vahvistavat keskinäistä yhteenkuuluvuutta seremonioilla, riiteillä ja

²² PTR 2020a.

²³ PTR 2020a; Poliisin yksiköiden asiantuntijoiden haastattelut.

²⁴ Karhu 2023.

rangaistuksilla. Lahjonnalla ostetaan luottamusta.²⁵ Klaanityyppisen rikollisuuden torjunta edellyttää laaja-alaista yhteistyötä. Ruotsissa mafian purkamiseksi luodun hankkeen vaikuttavuusarvioinnin mukaan on tärkeää saada kaikki yhteistyötahot alusta asti mukaan luomaan tilannekuvaa ja sopimaan tavoitteista. Poliisikeskeisellä toimintamallilla ei päästä kiinni juurisyihin. Rinnakkaisyhteiskuntien purkaminen on vaikeaa, muttei mahdotonta.²⁶

Ammattimaiset mahdollistajat ja palveluntuottajat

Suomessakin toimii rikollisia palveluntuottajia, jotka osaamisellaan mahdollistavat rikollisuutta. Palveluiden tuottamisesta on käytetty englannin kielessä nimeä *crime-as-a-service (Caas)*. Esimerkiksi tietoverkkorikolliset myyvät palveluitaan myös muille. Talousrikoksissa avustajia kutsutaan ammattimaisiksi mahdollistajiksi (*professional enablers*). Johtotason- ja kenttätoimijoiden ympärillä on tukitoimintoja, kuten väärentäjiä, teknisiä asiantuntijoita, lainopillisia neuvonantajia ja rahanpesijöitä. Verkkoavusteisiin rikoksiin saa edullisestikin ohjeita ja työvälineitä. Myös väkivaltaan ja henkirikoksiin on erilaisia ”palveluratkaisuja”. Mukana on myös toimijoita, jotka passiivisella väärinkäytöksiin puuttumattomuudellaan mahdollistavat rikollisuutta.²⁷

Verohallinnossa on analysoitu ja luokiteltu ammattimaisia mahdollistajia sekä havainnollistettu näiden markkinointi- ja asiakashankintatapoja. Mahdollistajat esimerkiksi hankkivat talousvaikeuksiin yrityksiä niin kutsuttuun saattohoitoon, ja myyvät niitä rikollisille. Saattohoidossa olevia yrityksiä voidaan hyödyntää monin tavoin rikosten tekovälineinä. Viranomaiset ovat arvioineet, että yritysten konkurssiin liittyvä rikollisuus kasvaa ja saattohoitajien toiminta muuttuu entistä ”aggressiivisemmäksi”.²⁸

Mahdollistajia on mukana etenkin erilaisissa petoksissa. Mahdollistajat voivat toimia maksua vastaan yritysten vastuurooleissa rikollisten puolesta tai luovuttaa pelkästään henkilötietonsa rikollisten käyttöön. Lisäksi joihinkin tilitoimistoihin on keskittynyt rikollisten toimijoiden yritysten kirjanpitoa. Samoin on tietyille asiakaskunnalle profiloituneita verokonsultteja sekä pienempiä

²⁵ Rostami et al. 2017.

²⁶ Brå 2022

²⁷ Traficom:in ja verohallinnon asiantuntijoiden haastattelut; Erätauko-keskustelut työpajassa; Europol 2021; OECD 2021; PTR 2021a.

²⁸ Harmaan talouden torjuntaviranomaiset 2021; Verohallinto 2022

rahoitusyhtiöitä, joilla on mahdollisuus rahoittaa miljoonien arvoisia urakoita. Haastattelemamme asiantuntijat arvioivat, että järjestäytyneen rikollisuuden toimijoita ja rikollisia avustavia henkilöitä työskentelee myös logistisissa keskuksissa, kuten lentokentällä ja satamassa sekä vankiloissa.²⁹ Myös Ruotsissa on jo pitkään aiheuttanut huolta se, että järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyneitä henkilöitä työskentelee muun muassa vartijoina sekä rahdin ja matkatavaroiden käsittelijöinä.³⁰

OECD on laatinut suosituksia ammattimaisten mahdollistajien toiminnan vaikeuttamiseksi ja estämiseksi. Se kehottaa maita päivittämään lainsäädäntöä ja luomaan strategian ammattimaisten mahdollistajien toiminnan vaikeuttamiseksi ja estämiseksi. OECD suosittelee luomaan yhteistyörakenteita, joilla mahdollistajia voidaan rajoittaa tai estää. Suomessa rikoslain 5 luvun säännökset osallisuudesta rikoksiin kattavat monenlaisen avustamisen. Tuomioita ammatillisesta avustamisesta on kuitenkin toistaiseksi vähän, joten sääntelyn toimivuutta on vaikea arvioida. Joissakin maissa korkealla ammatillisella osaamisella voi olla rikoslain perusteella korottava vaikutus talousrikosten tuomioihin. OECD:n ehdottaa myös, että yritysten johdon edellytettäisiin asuvan yrityksen kotimaassa, jotta hänet voidaan tavoittaa paremmin. Johdolta tulisi myös edellyttää jonkinlaista ”luotettavuustestiä”, jossa tarkistettaisiin esimerkiksi luotto-tiedot, väärinkäytökset kotimaassa ja ulkomailla sekä rikostuomiot.³¹

²⁹ Verohallinto 2022; poliisin, rikosseuraamuslaitoksen, tullin ja verohallinnon asiantuntijoiden haastattelut

³⁰ Polismyndigheten 2019

³¹ Verohallinto 2022; OECD 2021

Tapausesimerkki toimijakentän moninaisuudesta

Mies tuomittiin vero- ja kirjanpitorikoksista vankeuteen. Hän oli tehnyt matkapuhelinten kaupalla alv-petoksia Suomeen rekisteröidyn yrityksen kautta. Henkilö vaati, että hän saisi suorittaa vankeusrangaistuksen Suomessa, koska oli asunut vuosia Suomessa ja Suomen kansalainen. Ruotsin hallinto-oikeuden mukaan siteet Suomeen eivät olleet riittäviä ja vaatimus hylättiin. Syyttäjä totesi, että miehellä oli perhe- ja ystävyysuhteita jihadistisissa ryhmissä mukana olleisiin henkilöihin. Esitutkinna ei kuitenkaan voitu osoittaa selvästi, että kyse olisi ollut terrorismin rahoittamisesta. Peiteyrytyksen tosiasiallisen edustajan epäiltiin olleen kirjanpitokonsultti – ei miehen veli, joka oli jo tuolloin matkustanut Syyriaan. Kirjanpitokonsulttia ei kuitenkaan tuomittu oikeudessa. Konsultti oli toiminut jo aiemmin vastaavanlaisessa suuressa alv-petoskuviossa, eli kyseessä oli rikollisille palveluita tuottanut toimija.³²

Rikolliset markkinat

Suurin osa järjestäytyneestä rikollisuudesta jää paljastumatta viranomaisille. Poliisin, tullin ja Rajavartiolaitoksen tilastoimien tapausten perusteella voidaan kertoa vain suuntaa antavasti rikollisista markkinoista. Poliisi tuottaa järjestäytyneestä rikollisuudesta tietoa kahdella tavalla. Poliisiasiantietojärjestelmään luokitellaan JR-kytketyvät rikosilmoitukset. Tämä edellyttää, että kirjauksen tekävä virkamies tunnistaa kytköksen ja muistaa tehdä luokittelun. KRP ylläpitää tiedustelutarkoitusta varten rekisteriä tunnistetuista järjestäytyneen rikollisuuden toimijoista ja näiden osalta avatuista esitutkinnoista. Haastattemiemme asiantuntijoiden mukaan rikosilmoitusten luokittelun perusteella ei voi luotettavasti arvioida rikollisuustilannetta. Tämä koskee erityisesti tietoverkkoavusteista ja ulkomailta johdettua petosrikollisuutta, jonka selvitysprosentti on pieni. Luokitusta ei myöskään tehdä määräyksistä huolimatta johdonmukaisesti.

³² Marttinen M. 2023.; Sydvik 2015.

Poliisin järjestäytyneeksi rikollisuudeksi luokittelemisissa esitutkintatapauksissa rikoksista yleisimpiä rikoksia ovat omaisuus- ja huumerikokset.³³ KRP:n asiantuntijoiden mukaan järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kuuluvat henkilöt ovat epäiltyinä eniten liikenne- ja huumausainerikoksista, vakavaan väkivallan käyttöön viittaavista rikoksista sekä viranomaisten vastaisesta toiminnasta. Rikollisuuden lajeissa on paljon samankaltaisuutta tunnistettuihin katujengeihin kytkeytyvien henkilöiden kanssa. Mukana on myös harvinaisempia rikoksia, kuten asevelvollisuuslain (28.12.2007/1438) nojalla määrättäviä rangaistuksia. Näistä tapauksista suurin osa on liittynyt katujengeihin.³⁴ Myös Ruotsissa on rikoksista epäiltyjen rekisteritietojen perusteella samankaltainen tilanne: tunnuksellisten rikollisryhmien ja löyhemmin organisoituneiden katujengityyppisten ryhmittymien rikollisuus on profiililtaan samankaltaista ja yhtä vakavaa.³⁵

Huumausainerikollisuus

Global Initiative Against Transnational Organised Crime (GI-TOC) laatiman indeksin mukaan järjestäytyneen rikollisuuden markkinat Suomessa koostuvat suurelta osin huumausaineiden – erityisesti synteettisten huumeiden ja kokaiinin kaupasta. Muihin pohjoismaihin verrattuna sen volyymi on kuitenkin hieman pienempi. Toisin kuin muualla Euroopassa, koronapandemia ei ole vaikuttanut merkittävästi Suomen huumausainemarkkinoihin. Pimeän verkon kauppapaikkojen (Silkkitie, Sipulikanava) ja salattujen viestintäpalvelujen (EncroChat, Sky ECC) sulkeminen on kuitenkin vähentänyt kaupankäyntiä ainakin hetkellisesti.³⁶

Suomessa ja Norjassa kauppaa tehdään enimmäkseen pimeässä verkossa ja yksityisviestein, kuten Wickr-sovellusta käyttäen. Muissa pohjoismaissa kauppaa tehdään avoimemmin sosiaalisessa mediassa. Huumausainebisnes on tuottoisaa ja kustannustehokasta. Kilo valmista kokaiinia voi maksaa yli satatuhatta euroa; raaka-aineen viljelijän kuukausiansio voi sen sijaan olla vain muutamia kymmeniä euroja. Väkivalta, korruptio ja ympäristöhaitat ovat elimellinen osa rikollista tuotantoketjua.³⁷

³³ Poliisin tulostietojärjestelmä PolStat 2022. KRP:n asiantuntijan mukaan näyttää siltä, poliisin tilastot JR-luokitelluista jutuista ovat epätasälliset (KRP:n asiantuntijat, haastattelu 1/2023).

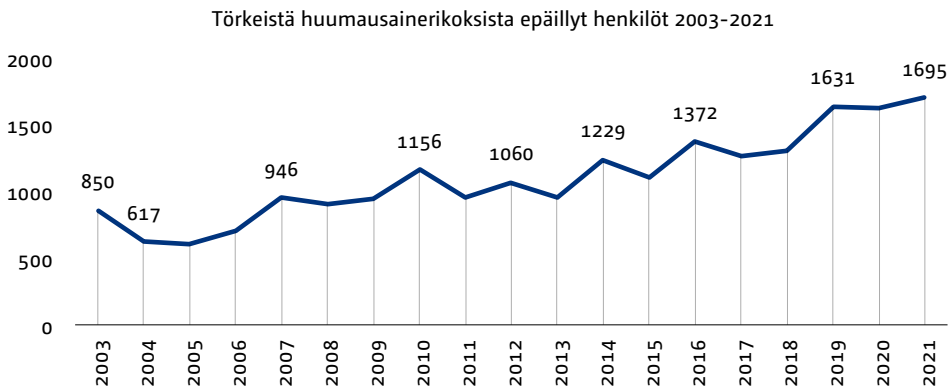
³⁴ Keskusrikospoliisin asiantuntijoiden haastattelut.

³⁵ Rostami et al. 2018.

³⁶ GI-TOG, 2021, Tulli 2022.

³⁷ Demant & Bakken 2019; Muse 2021; Tulli 2022.

Ruotsissa Encrochat-vyyhdistä paljastuneiden tietojen perusteella on voitu hahmottaa huumekaupan suhdeverkostojen skaalaa; toiminta voi olla paikallista, valtakunnallista tai kansainvälistä. Suomessa toimivilla rikollisilla on vakiintuneet suhteet etenkin Viron, Liettuan, Alankomaiden ja Espanjan rikollisiin. Logistiset reitit Suomeen ovat laiva- ja lentoliikenteessä Baltiasta ja läntisestä Euroopasta. Aineita maahantuodaan myös Ruotsin rajan kautta. Isoja posti- ja pikakuriirilähetyksiä saapuu etenkin Saksasta ja Hollannista. Suomea on käytetty myös kauttakulkumaana. Yhteydet ovat kuitenkin yhä suurempia, jopa Väli-Amerikkaan saakka.³⁸

Kuvio 4. Selvitetyistä törkeistä huumausainerikoksista epäillyt 2003-2021

Lähde: Tilastokeskus 2023.

Poliisin ja tullin tietoon tulleet tapaukset ovat olleet pääosin ammattimaista ja järjestäytynyttä rikollisuutta. Törkeiden huumausainerikosten kvalifiointiperusteita ovat esimerkiksi suuri määrä ja huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelu. Tämä viittaa vahvasti ammattimaiseen toimintaan. Selvitettyjen törkeiden huumausainerikoksiin epäiltyjen määrä on kasvanut tasaisesti viimeisen 20-vuoden ajan. Huumausaineiden maahantuonti on yleensä rikollisverkostojen ja -järjestöjen hallussa, mutta niiden levittämisestä voivat vastata yksittäiset toimijat.

³⁸ Polismyndigheten 2021; Tulli 2022.

Suomessa ja koko EU:ssa yleisin huumausaine on kannabis, jota on käyttänyt vähintään kerran elämässään yksi neljästä suomalaisesta. Seuraavaksi yleisimpiä ovat amfetamiini, MDMA ja kokaiini. Jätevesitutkimuksista ja poliisin tilastoista käy ilmi, että huumeiden – erityisesti amfetamiinin ja kokaiinin – käyttö on yleistynyt voimakkaasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kesällä 2022 Helsingissä kokaiinin käyttö teki uuden ennätysten ja on kasvusuunnassa myös Tampereella ja Turussa. Näyttää siis siltä, että suomalainen huumausaineiden käyttö on eurooppalaistumassa kokaiinin käytön suhteen. Tulli takavarikoi 2021 ennätysmäärän myös huumausaineena käytettyjä lääkkeitä, yhteensä yli 400 000 kappaletta. Tästä noin puolet havaittiin yhdestä raskaan tavaraliikenteen kuljetuserästä. Huumausaineriippuvuuden hoidossa käytetty valmiste on ollut yleinen takavarikoitu lääke. Sitä maahantuodaan erityisesti Ranskasta maa- ja meriteitse.³⁹

Huolestuttavat trendit

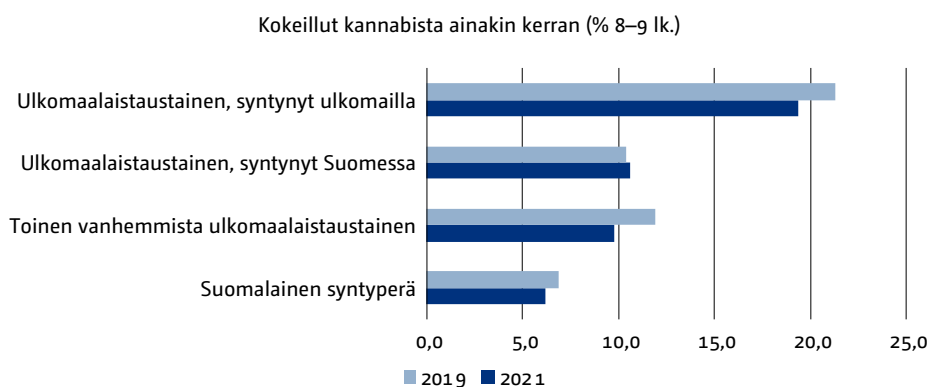
Muuntohuumeiden kirjon lisääntyminen on ollut jo pitkään iso haaste Suomessa ja muualla Euroopassa. Kyse on huumaavista aineista, joiden molekyyli-rakennetta on muutettu, jotta lisättäisiin aineen vahvuutta tai kierrettäisiin maahantuontirajoituksia. Muuntohuumeiden riskit ovat korkeita. Haastattelussa ehdotettiin, että laissa olisi määritelmä yleisvaarallisista aineista, jotka voitaisiin ottaa viranomaisen haltuun ja hävittää hallinnollisessa menettelyssä. Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus EMCDDA:lla oli vuonna 2021 seurannassa 880 uutta psykoaktiivista ainetta, joista 52 oli havaittu ensimmäistä kertaa. Suomessa Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus FIMEA pitää yllä tietokantaa huumausaineiksi luokitelluista aineista. Listan päivitys edellyttää hallinnollisia päätöksiä ja arviota aineen vaarallisuudesta. Arvioprosessi alkaa vasta, kun uusi aine on jo markkinoilla.⁴⁰

Huumausaineiden saatavuus on parantunut ja asenteet ovat kehittyneet sallivammiksi. Kouluterveyskyselyyn vastanneiden nuorten kokemusten mukaan huumausaineita on yhä helpommin saatavilla myös alaikäisille. Huolestuttava kehitys on myös se, että ongelmallisesti huumeita käyttävien 15–24-vuotiaiden nuorten osuus ja nuorten huumemyrkytyskuolemat ovat kasvaneet. Huumeiden kokeilu ja käyttö on yleistynyt erityisesti 25–34-vuotiailla nuorilla aikuisilla, joista jopa 45 prosenttia on kertonut käyttäneensä jotain laitonta huumetta

³⁹ Karjalainen, Hakkarainen ja Salasuo 2018; Rönkä ja Markkula 2020; THL 2022a; Tulli 2022.

⁴⁰ EMCDDA 2022; Tacke et al. 2011; THL 2022b; tullin asiantuntijoiden haastattelu.

joskus elämässään. Kannabiksen käyttöön liittyvät riskikäsitteet ovat 2000-luvulla myös lieventyneet sekä alaikäisillä että aikuisilla. Erityisesti nuoret ovat aikaisempaa halukkaampia kokeilemaan useampia erilaisia huumausaineita ja käyttämään niitä yhdessä alkoholin ja lääkeaineiden kanssa. Syntyperältään ulkomaalaistaustaisilla nuorilla kannabiksen kokeilu on suomalaistaustaisia yleisempää. Iso-Britanniassa tehdyn tutkimuksen mukaan jo mietojen huumeiden, kuten kannabiksen käyttö voi viedä nuoret mukaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen: vaikka se ei olisikaan kaikille nuorille ”portti” vahvempien huumeiden käyttöön se kuitenkin liittyy nuoret rikolliseen jengiyhteisöön.⁴¹

Kuvio 5. Perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaiden kannabiksen käyttö syntyperän mukaan 2019 ja 2021.

Lähde: THL, Kouluterveyskysely.

Talouselämään soluttautunut rikollisuus

Asiantuntijoiden arvion mukaan Suomessa on hyvin todennäköisesti elinkeinoelämään soluttautunutta järjestäytyntä rikollisuutta, mutta tarkempi arvio sen luonteesta puuttuu. Tilannekuva järjestäytyneen rikollisuuden osuudesta laillisessa elinkeinoelämässä on kuitenkin puutteellinen: rekisteritietojen yhdistämisen esteiden vuoksi aiheesta ei ole voitu laatia edes data-analyysiin pohjautuvaa ilmiötason selvitystä. Tarkempaa tietoa tarvittaisiin muun muassa valvonnan kohdentamiseksi ja työturvallisuusriskien arvioimiseksi. Analyysi

⁴¹ Karjalainen, Hakkarainen ja Salasuo 2018; Robinson 2019; Rönkä ja Markkula 2020; THL 2023.

palvelisi myös harmaan talouden torjuntaa ja elinkeinoelämän kilpailun vääristymiseen puuttumista.⁴²

Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan noin kolmasosalla niistä poliisin ja suojelupoliisin rekisteröimistä henkilöistä, joilla oli tunnistettu olevan yhteyksiä rikollisryhmittymiin, oli henkilötietoja myös yritysrekisterissä. He siis olivat jonkinlaisessa vastuuasemassa yrityksissä. Eniten yritysryhmiä oli moottoripyöräjengeissä ja klanityyppisissä organisaatioissa mukana olevilla.⁴³ Suomessakin on jo kymmenen vuotta sitten ollut vastaava tilanne: suurella osalla tunnuksellisten jengien jäsenistä on ollut vastuuasema yrityksessä.⁴⁴ Vastuuasemissa toimii luotettuja ”kilpihenkilöitä” ja henkilötietonsa antaneita bulvaaneja; se miten paljon näissä rooleissa on samoja henkilöitä, olisikin tärkeä selvittää talouselämään soluttautuneen rikollisuuden kokonaiskuvan saamiseksi.⁴⁵

Europol arvioi, että jopa 80% järjestäytyneestä rikollisuudesta hyödyntäisi jollakin tavalla elinkeinoelämää ja noin puolet rikollisryhmittä- ja verkostoista olisi joko omia yrityksiä tai vahva kytkös yritystoimintaan.⁴⁶ Viiden Euroopan maan vertailun perusteella järjestäytynyt rikollisuus on usein soluttautunut rakennusalalle ja sellaisille maantieteellisille alueille, joissa on laajasti harmaata taloutta. Käteisintensiiiviset ja työvoimavaltaiset toimialat, kuten ravintola-ala ovat myös rikollisille kiinnostavia.⁴⁷ Taloudellisesti tuottoisinta rikollisuutta ovat arvonlisäverotukseen liittyvät petokset: vuosittaisen laittoman hyödyn on arvioitu olevan koko Euroopassa noin 50-100 miljardia euroa ja Suomessakin noin 370 miljoonaa euroa.⁴⁸

Suomessa rikolliset käyttävät yrityksiä muun muassa erilaisten petosten toteuttamiseen, rahanpesuun ja yritystukien hyödyntämiseen. Erilaisia varojen hallintayhtiöitä on käytetty Suomessa jo pitkään rikoshyödyn peittelyssä; niiden avulla on muunnettu varallisuutta muun muassa ajoneuvoiksi ja asunto-osakkeiksi. Kuljetus- ja logistiikka-alalla on esiintynyt rikollista ja harmaata taloutta jo vuosia, erityisesti Kaakkois-Suomessa; tämä on liittynyt erityisesti

⁴² Garselius ja Kärkkäinen, 2023; harmaan talouden torjunnan, poliisin, verohallinnon ja tullin asiantuntijoiden haastattelut.

⁴³ Rostami et al. 2018.

⁴⁴ Keskusrikospoliisi 2013.

⁴⁵ Garselius & Kärkkäinen 2023; Verohallinto 2022.

⁴⁶ Europol 2021.

⁴⁷ Savona & Berlusconi 2015

⁴⁸ European Commission et al. 2021.

venäläisomisteisiin yrityksiin, jotka eivät ole ilmoittaneet taloustietojaan tai tosiasiallisia edunsaajia.⁴⁹

Kasvavana, joskin toistaiseksi vielä volyymiltään pienimuotoisena ongelmana on lemmikkieläinten, erityisesti koirien ammattimainen salakuljetus ja kauppa. Toimintaan puuttumista vaikeuttaa sen projektimaisuus ja se, että toimijat esiintyvät verkossa peitenimillä ja käyttävät maksuvälineenä käteistä.⁵⁰

Yhtenä talouselämään liittyvänä haasteena on, että Ulosottoviranomainen ei voi kyseenalaistaa rikollisten toimijoiden välisiä keinotekoisia velkajärjestelyitä ja niihin perustuvia ulosottoperusteita. Tekaistut velkajärjestelyt mahdollistavat rikollisen rahanpesun ulosottojärjestelmää hyväksikäyttämällä, Näiden riitauttaminen on mahdollista, mutta vaikeaa.⁵¹

Petosrikollisuus

Petosrikollisuus on talousrikosten yksi monenkirjava alalaji. Yksi alatyyppejä koostuu etuuspetoksista. Kela on tehnyt tutkintapyynnön poliisille noin 50 prosentista kaikista etuuskäytösepäilyistä; vuonna 2022 tapauksia oli 752. Kaikkien Kelan kirjaamien väärinkäytösepäilyjen yhteenlaskettu arvo oli vuonna 2022, noin 8,5 miljoonaa euroa.⁵² Väärinkäytöksiin liittyy usein harmaan talouden ilmiöitä, kuten pimeää palkan maksua ja väärennettyjä tositteita. Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden tilannekuvakatsauksessa on nostettu etuuksiin ja julkisiin tukiiin kohdistuvat petokset yhdeksi suurimmista uhkista. Rikolliset pyrkivät hyödyntämään esimerkiksi henkilökohtaisille avustajille maksettavaa tukea; tähän voi liittyä myös työvoiman hyväksikäyttöä ja oleskeluluvan järjestämistä esimerkiksi vammaiselle henkilölle avustuskorvauksen hakemista varten. Tanskassa on annettu tuomioita ihmiskaupasta, jossa uhrin avulla tehdään etuuspetoksia. Suomessa tämän tyyppisestä petosrikollisuudesta ei ole vielä oikeuskäytäntöä. Etuuspetosihmiskaupan muotoa ei myöskään mainita Suomen rikoslain esitöissä.⁵³

⁴⁹ Jukarainen ja Muttilainen 2015; PTR 2020b; PTR 2021b; harmaan talouden ja ihmiskaupan torjunnan, poliisin, verohallinnon ja tullin asiantuntijoiden haastattelut.

⁵⁰ Harmaa talous & talousrikollisuus 2020; Poliisin haastattelut.

⁵¹ Ulosottoviranomaisen haastattelut.

⁵² Kela 2023.

⁵³ Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023a; Polismyndigheten 2021; SOU 2022.

Useissa haastatteluissa mainittiin tietoverkkoavusteiset (TVA) ja ulkomailta käsin tehdyt petokset vakavaksi ongelmaksi. Niiden määrä on jatkanut kasvuaan Suomessa. Vuonna 2021 kirjattiin yli 26700 ja vuonna 2022 yli 34200 uutta tapausta. Kiinnijäämisriski on pieni ja omaisuuden takaisin saamismahdollisuudet ovat heikot. Rikosten määrä on suuri, vaikka yksittäisen rikoksen tai sen yrittämisen tuotto-odotukset ovat pienet. Rikosten tekemistä varten voidaan hyödyntää ulkomailla toimivia datapalveluiden tarjoajia, jotka maksua vastaan ylläpitävät rikollisten digitaalisia rikosentekovälineitä, kuten tekaistun yhtiön nettisivuja. Datapalveluihin pääsy on hankalaa, koska ne toimivat ulkomailla ja Suomen poliisin tietopyyntö ei ole yhtä velvoittava kuin Suomessa. Ulkomailta käsin toteutettujen TVA-petosten paljastamista ja tutkintaa vaikeuttaa myös se, että nimimerkki tai IP-osoite saatetaan tulkita salassa pidettäväksi henkilötiedoksi. EU on helpottamassa sähköisten todisteiden luovuttamista tietoverkkorikollisuuteen liittyvän kansainvälisen tiedonvaihdon tukemiseksi.⁵⁴

Petoskuvioiden projektimaisuus on haaste rikollisuuden oikeuteen saattamisen näkökulmasta. Projektimainen toiminta ei välttämättä täytä Rikoslain järjestäytyneen rikollisryhmän kriteeristöä. Haastattelussa annettiin esimerkkinä tapaus, jossa ryhmä toi Italiasta Suomeen väärennetyjä muotivaatteita, möi tuotteet torilla ja poistui tämän jälkeen maasta. Haastatteluissa nousi huoli erityisesti ikäihmisistä erilaisten petosten uhreina. Vaikka erilaisia kampanjoita on toteutettu, Suomesta puuttuu taho, joka koordinoisi ikäihmisille ja muille haavoittuville ryhmille suunnattua petoksilta suojautumisen neuvonta- ja tukipalvelua.⁵⁵

Aseet ja järjestäytynyt rikollisuus

Aseellinen väkivalta on yleistä järjestäytyneissä rikollisryhmissä ja -verkostoissa. Ruotsissa tilanne on Suomeen verrattuna vakavampi: neljäsosa Ruotsissa toimivista ryhmistä on erittäin vaarallisesti aseistautuneita ja käyttänyt myös käsigranaatteja tai muita räjähteitä.⁵⁶ Aseiden muuntelu vaarallisemmaksi on myös yleistynyt ja rikolliset valmistavat itse aseita. Tulli esimerkiksi paljasti vuonna 2021 asepajan, jossa valmistettiin osin 3D-tulostimilla toimintakuntoisia

⁵⁴ Europolin asiantuntijan ja poliisin haastattelut; Euroopan komissio 2021.

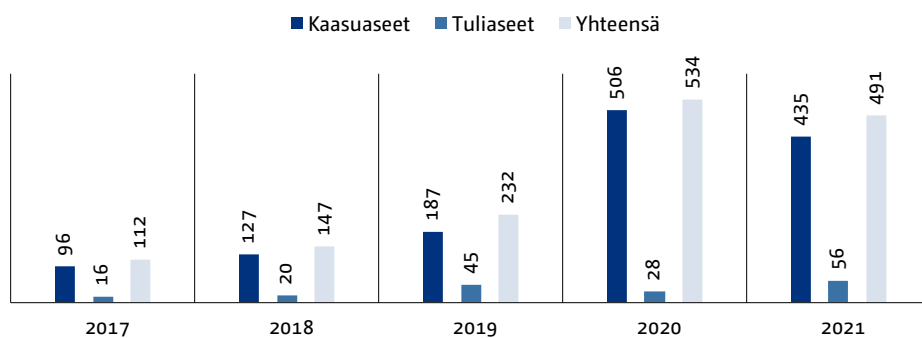
⁵⁵ Poliisin ja ulosottoviranomaisen haastattelut.

⁵⁶ Polismyndigheten 2019, 11

ja erittäin vaarallisia konepistooleita.⁵⁷ PTR-viranomaiset arvioivat, että rikolliset pyrkivät hankkimaan aseita ja räjähteitä myös sota- ja konfliktialueilta, kuten Ukrainasta.⁵⁸

Haastattelemiemme asiantuntijoiden mukaan järjestäytynyt rikollisuus on kehittynyt raaemmaksi ja kohdistaa uhkaa myös läheisiin ja sivullisiin henkilöihin. Haastatellut pitivät myös huolestuttavana sitä, että nuoret kokevat turvattu- muutta julkisilla paikoilla ja heillä on mukanaan teräaseita itsepuolustukseen. Muutamat haastattelemamme asiantuntijat eivät pitäneet seuraamuksia riittävinä siitä, että asetta kannetaan julkisissa paikoissa. Leluaseet ja kuula-aseet tulisi myös voida erottaa helpommin ampuma-aseesta, eli olla selkeämmin tunnistettavissa.⁵⁹

Kaasuaseiden laitton maahantuonti on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Tulli takavarikoi vuonna 2021 aseita runsaasti, 491 kappaletta ja suurin osa näistä oli kaasulla toimivia aseita, joita tullin on valvonut tehostetusti viime vuosina. Kaasuaseet ovat suosittuja, koska ne voi helposti muuntaa ampuma-aseiksi. Tulli on takavarikoinut kaasuaiteita muun muassa Tšekistä ja Virosta tul- leesta postiliikenteestä sekä Ruotsista ja Virosta tulleilta matkustajilta.⁶⁰

Kuvio 6. Tullin takavarikoimat aseet vuosina 2017–2021.

Lähde: Tulli.

⁵⁷ Sisä-Suomen poliisi, haastattelu; Tulli 2022.

⁵⁸ PTR 2022.

⁵⁹ Kokemusasiantuntijoiden, järjestöjen, poliisin ja tullin asiantuntijoiden haastattelut.

⁶⁰ Tulli 2022.

Poliisi on niin ikään takavarikoinut vuonna 2022 enemmän erilaisia luvattomia aseita ja niiden osia, kuin vuonna 2021. Vuonna 2022 poliisi otti pois noin 2900 laitonta ampuma-asetta, 170 ilma- ja kaasuaasetta ja 770 aseensa tai muuta aseena käytettävää esinettä. Luvattomia aseita on myös viety romutettavaksi kasvavia määriä: viime vuosina yli 20 000 kappaletta vuodessa. Aserikoksista sekä muista terveyttä ja turvallisuutta vaarantavista rikoksista (RL 41 ja 44) tuomittujen henkilöiden lukumäärä on kuitenkin viime vuosina pysynyt melko tasaisena, noin 1300–1400 henkilöä vuosittain. Tuomioita koskevat tilastot tulevat viiveellä ja takavarikkotilastojen perusteella niiden voidaan olettaa kasvavan. Tuomituista valtaosa on Suomessa asuvia Suomen kansalaisia.⁶¹

Lapsiin kohdistuva järjestäytyneet rikollisuus

Alaikäisiä hyödynnetään yleisesti järjestäytyneessä rikollisuudessa. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa on havaintoja lasten ja nuorten pakottamisesta omaisuusrikoksiin, kerjäämiseen ja rahankeräyspetoksiin. Alaikäisten ihmiskaupan taustalla on klanityyppisiä ryhmiä, jotka harjoittavat usein muutakin rikollisuutta. Uhrit eivät ole klanissa valtaapitävän suvun jäseniä, vaan usein köyhistä perheistä, jotka ovat saattaneet saada korvauksen lapsesta. Ilmiön esiintymisestä Suomessa ei toistaiseksi ole varmaa tietoa eikä tapauksia ole käsitelty oikeudessa.⁶²

Haastatteluun ja työpajaan osallistuneiden asiantuntijoiden mukaan on huolestuttavaa, että yhä nuorempia on mukana huumausainekaupassa. Asiantuntijat arvioivat myös nuorten asenteiden muuttuneen: rikollisia ihannoidaan, rikoksilla ylpeilläään eivätkä seuraamukset pelota.⁶³ Suomessa on myös havaittu, että tietoteknisesti lahjakkaita nuoria verkostoituu järjestäytyneen rikollisuuden kanssa. Värvätyt nuoret ovat itseoppineita, joilla on usein elämänhallintaan liittyviä ongelmia. KRP:n Cybercrime Exit -hanke on pyrkinyt katkaisemaan nuorten rikolliskierrettä.⁶⁴

Vuonna 2020 levinnyt koronaviruspandemia lisäsi lapsen kohdistuvaa verkkovälitteistä seksuaaliväkivaltaa. Verkkopalveluissa on vietetty enemmän aikaa

⁶¹ Poliisin tulostietojärjestelmä PolStat; Tilastokeskus, Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset.

⁶² Europol 2018; Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023c.

⁶³ Nuorisotyön- ja kokemusasiantuntijoiden haastattelut; Erätauko-keskustelut työpajassa.

⁶⁴ PTR 2020b.

ja lapsilla on ollut vähemmän mahdollisuuksia kertoa hyväksikäytöstä turvallisille aikuisille. Huolestuttava trendi on, että lapsia ja nuoria houkuteltaan ja kiristetään tuottamaan itse lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa kuvaavaa materiaalia (Child Sexual Abuse Material, CSAM). Aineistoa verkosta seulovien järjestöjen mukaan jopa 2/3 CSAM-materiaalista olisi lasten itsensä tuottamaa. Livestriimattua materiaalia on voitu tallentaa lapsen huomaamatta. CSAM-materiaalin tuotanto on myös kaupallistunut. On myös havaintoja siitä, että alaikäiset lapset ovat kirjautuneet itse väärällä identiteetillä CSAM-materiaalin välityksen alustoille ja myyneet siellä materiaalia.⁶⁵

Asiantuntijat kokivat, että nuorten rikollisuudelta suojaamisen työlle tarvitaan yhteinen visio ja koordinoiva taho. Työn ei tulisi olla vain hankerahoitteista. Rikostorjunnan menetelmillä ja rahoitusmalleilla tulisi tukea pidempiaikaisten luottamussuhteiden rakentumista. Nyt nuorille tutut ja turvalliset aikuiset vaihtuvat eikä koulu- ja lähipoliisitoimintaan ja päivystysluonteiseen rikollisesta irtautumisen tukeen ole riittäviä resursseja.⁶⁶

Ihmiskauppa

Ihmiskauppa ja työperäinen hyväksikäyttö on Suomessa huumausainekaupan jälkeen toiseksi suurin järjestäytyneen rikollisuuden markkina-alue, kun mitarina käytetään sen kokonaisvaltaista vaikuttavuutta. Suomi on seksuaalisen ja työvoiman hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan kohdemaata ja kauttakulkumaata. Vuonna 2022 ihmiskaupan auttamisjärjestelmään otettiin 367 uutta asiakasta; heistä 263 henkilön arvioitiin joutuneen hyväksikäytön kohteeksi Suomessa. Yksin ilman huoltajaa olevia alaikäisiä asiakkaita oli 5 prosenttia. Yli puolet asiakkaista oli joutunut pakkotyöhön. Pakkotyö on ollut yleisin auttamisjärjestelmän asiakkuuden peruste myös aiempina vuosina.⁶⁷

Eurooppaan saapuneet turvapaikanhakijat ovat erityisen haavoittuvia ihmiskaupalle. Kun Eurooppaan suuntautuvan maahanmuuton edellytyksiä on tiukennettu, on syntynyt kysyntää ihmissalakuljetukselle.⁶⁸ Noin 20 prosenttia Eu-

⁶⁵ Europol 2021; IWF 2021; PTR 2021b.

⁶⁶ Erätauko-keskustelut työpajassa

⁶⁷ GI-TOC 2022. GI-TOC arvioi rikollisten markkinoiden merkitystä useasta eri muuttujasta koostuvan indeksin avulla.; Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023b.

⁶⁸ Massari 2017, 84, 91

ropolin tunnistamista ihmissalakuljettajista on mukana ihmiskaupassa.⁶⁹ Toisaalta myös Suomen ja muun Euroopan heikentyvän taloustilanteen ennakoidaan lisäävän halvan työvoiman kysyntää ja altistavan työvoiman vakavammalle hyväksikäytölle.⁷⁰

Ihmiskaupan auttamisjärjestelmän uusissa asiakkaissa on myös seksuaalisen hyväksikäytön ja pakkoavioliiton uhreja. Seksipalveluita Suomessa välittävät rikolliset toimijat kontrolloivat parituksen uhreja yleensä ulkomailta käsin. Kilpailu on kovaa; Suomessa toimii vuosittain samanaikaisesti arviolta 300 ulkomailta – etupäässä Itä-Euroopasta, Aasiasta ja Afrikasta – saapunutta seksipalveluiden myyjää. Järjestäytynyt rikollisuus on mukana myös valeavioliittojen järjestämisessä. Yksittäisen valeavioliiton hinta voi olla useita kymmeniä tuhansia euroja.⁷¹

Uhrit eivät yleensä ilmoita rikoksista. Uhrien asemaa vaikeuttaa, että he usein tulevat samoilta seuduilta kuin välittäjät, jolloin väkivaltaa voidaan kohdistaa uhrin perheeseen tai häneen itseensä. Poliisin kanssa yhteistyötä estää myös epävarmuus siitä, tunnistetaanko henkilöä ihmiskaupan uhriksi vai poistetaan-ko hänet maasta. Lisäksi työsuhde voi noudattaa paikallisen kulttuurin vaatimuksia, siihen voi liittyä Suomessa laittomia velkasuhteita, kulttuurista ja yhteisöllisyydestä johtuvia lojaaliuden siteitä sekä tietämättömyyttä suomalaisesta yhteiskunnasta, kielestä ja lainsäädännöstä.⁷² Maasta käännättämisen tai karkottamisen riski on suuri; ulkomaalaislain ihmiskauppaa koskevan erityissäännöksen perusteella on myönnetty oleskelulupia hyvin harvoin. Oleskelulupa ihmiskaupan uhrin statuksella on myönnetty 2018–2020 aikavälillä vain muutamalle henkilölle vuosittain. Ihmiskaupan uhreille on myös annettu vain harvoin oikeus jäädä Suomeen rikosprosessin ajaksi. Uhrien haavoittuvuuden arviointi oleskelulupaharkinnassa ei ole myöskään ollut yhdenmukaista.⁷³

Ihmiskaupparikoksista tehtyjen ilmoitusten määrä on kohonnut merkittävästi vuodesta 2017, jolloin niitä oli 70 kun vuonna 2021 ilmoituksia tehtiin kaikkiaan 132. Vastaavaa kasvua on ollut rikoksesta epäiltyjen ja asianomistajien

⁶⁹ Europol 2018.

⁷⁰ Harmaan talouden torjuntaviranomaiset 2021.

⁷¹ Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023b. Ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijoiden ja poliisin haastattelut.

⁷² Poliisin ja ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijoiden haastattelut.

⁷³ Kainulainen ja Valovirta 2021.

määrissä. Tätä selittää osaksi ihmiskauppaan keskittyvien tutkintaryhmien perustaminen poliisiin. Vuonna 2021 epäiltyjen suurin joukko koostui Suomen kansalaisista. Seuraavaksi yleisin ryhmä oli kriisialueilta Irakista ja Syyriasta tulevat epäillyt, joiden määrä on kasvanut 2020 alkaen samalla kun aiempina vuosina ulkomaanlaistaustaisista suurimman ryhmän, romanialaisten, määrä on tippunut lähes nolnaan.⁷⁴

Kaikissa työperäisen hyväksikäytön muodoissa ei esiinny fyysistä pakottamista tai sen uhkaa. Rikolliset toimijat pyrkivät hyödyntämään myös eri maiden välisiä työelämän sääntelyn ja yleisen palkkatason eroavaisuuksia. Tällöinkin uhrien asema voi olla hyvin haavoittuva.⁷⁵

Muut voimakkaasti kasvavat rikolliset markkinat

Elintarvikeketjun rikollisuuden arvioidaan kasvavan Suomessa. Rikollisuus on kansainvälisestä ja tuottavaa. Kiinnijäämisriski on pieni ja seuraamukset vaatimattomia. Rikollisuus voi olla esimerkiksi elintarvikepetoksia, joissa tuotteen alkuperä ja raaka-aineet on ilmoitettu tahallisesti väärin. Taloudellista hyötyä on voitu tavoitella jättämällä lakisääteisiä maksuja suorittamatta maahantuonnin yhteydessä. Riskit liittyvät erityisesti lihanteurastamoihin ja lisäravinteiden tuotantoon ja maahantuontiin. Tulli on tutkinut myös marjoihin liittyviä väärinkäytöksiä.⁷⁶ Osa kuluttajista hyväksyy vain lainvastaisesti eläintä tainnuttamatta teurastettua lihaa. Mikäli tämän tyyppisen erityisteurastetun lihan kysyntä kasvaa, voi tuotanto kiinnostaa järjestäytyneitä rikollisuutta. Suomessa on jo ollut oikeustapaus, jossa elintarvikkeeksi kelpaamatonta lampaan lihaa on myyty ilman tainnuttamista teurastettuna lihana kuluttajille.⁷⁷

Toinen kasvava talousrikollisuuden ilmiö on vesipiipputupakan salakuljetus. Vuonna 2021 Tulli paljasti useita tapauksia. Rikollisten toimintamallit ovat moninaisia: laittomaan maahantuontiin hyödynnetään pikarahti- ja postilähetyksiä, kaupallista tavaraliikennettä ja henkilöliikennettä. Tuotteita on hankittu

⁷⁴ Poliisin tulostietojärjestelmä PolStat.

⁷⁵ Ihmiskaupan vastaisen toiminnan ja poliisin asiantuntijoiden haastattelut.

⁷⁶ Elintarvikeketjun rikostorjunnan asiantuntijoiden haastattelu; Harmaan talouden torjuntaviranomaiset 2021; Tulli 2022b.

⁷⁷ Elintarvikeketjun rikostorjunnan asiantuntijoiden haastattelu

muun muassa Saksasta ja Turkista ja suurimmissa tapauksissa vesipiipputuspakkaa on ollut satoja kiloja.⁷⁸

Ympäristörikollisuus on hyvin tuottoisaa ja liittyy harmaaseen talouteen. Eurooppalaisten jätteet nähdään Aasiassa ja Afrikassa raaka-aineena ja uudelleen käytettävänä tuotteina. Suomesta on kuljetettu muun muassa käytettyjä autoja ja työkoneita, rakennusjätettä ja elektroniikkajätettä laittomasti ulkomaille. Laittoman jätebisneksen arvioidaan kasvavan koko Euroopassa. Suomessa etenkin vaarallisten jätteiden käsittelyn on arvioitu tuottavan huomattavaa rikoshyötyä: noin 14 miljoonaa euroa vuodessa.⁷⁹ Tulli nostaa esiin huolestuttavana trendinä rahallisesti tuottoisan uhanalaisiin ja suojeltuihin eläin- ja kasvilajeihin liittyvän rikollisuuden. Järjestäytynyt rikollisuus on laajentanut toimintaansa esimerkiksi laittomaan kalastukseen ja kalatuotteiden salakuljetukseen. Linnunmunien keräily ja laittomat lintutarhat ovat lisänneet suosiotaan Pohjoismaissa.⁸⁰

Euroopan petostentorjuntavirasto OLAF:n mukaan ilmaston muutoksen hidastamistoimien vuoksi kylmäaineiden ja erityisesti HFC-kylmäaineiden laittomat markkinat ovat kasvaneet Euroopassa voimakkaasti. Pienimuotoinenkin laitton kauppa on haitallista. Ilmiön kokoa on vaikea arvioida. Euroopan kylmäainevalmistajien järjestö EFCTC:n mukaan EU-maissa myytiin vuonna 2019 laittomasti HFC-kylmäaineita määrä, jonka päästöt ovat 31 miljoonaa hiilidioksidiekvivalenttitonnia (MtCO_{2e}). Tämä vastaa melkein Suomen kasvihuonekaasujen kokonaispäästöjä (48 miljoonaa MtCO_{2e} vuonna 2020). Paljastaminen on vaikeaa, sillä laitonta kauppaa tekevät myös pienyritykset ja yksittäiset henkilöt.⁸¹

Kotitalouksien verkossa olevien äylaitteiden lisääntyminen avaa järjestäytyneelle rikollisuudelle uusia mahdollisuuksia. Tämän lisäksi ihmisillä on myös yhä enemmän erilaisia kehon toimintoja mittaavia laitteita. Mikäli kodin ja arjen toimintoja seuraavien ohjaavien laitteiden tietoturva ei huolehdi, niitä voidaan käyttää rikollisiin tarkoituksiin.⁸²

⁷⁸ Tulli 2022b.

⁷⁹ European Commission et al. 2021.

⁸⁰ PTR 2020b; Tulli 2022b; FATF 2021; Pillo, Levialdi, and Marzano 2022.

⁸¹ Remes 2021.

⁸² Poliisihallitus 2022; Traficom:in asiantuntijoiden haastattelut.

Ukrainan sodan vaikutukset

YK:n alueidenvälisen rikollisuuden ja oikeuden tutkimuslaitos UNICRI:n tutkijat ovat arvioineet Venäjän ja Ukrainan sodan vaikutuksia järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Ennen sotaa Ukraina on kärsinyt mittavasta korruptiosta; arvion mukaan korruptiolla aiheuttama vuotuinen taloudellinen menetys kattaisi 80 prosenttia liikenneväylien ja muun tuhotun infrastruktuurin jälleenrakentamisen kustannuksista. Ukrainalla on ollut vaikeuksia torjua järjestäytyntä rikollisuutta, joka on hyödyntänyt korruptiivisia suhteita julkishallintoon. Erityisesti Krimin niemimaa sekä Donetskin, Luhanskin ja Zaporizžjan kaupunkiseudut ovat olleet järjestäytyneen rikollisuuden keskuksia. Rikollisten ”toimialaa” ovat olleet erityisesti ihmiskauppa, huumausainekauppa, savukkeiden, aseiden ja puutavaran salakuljetus, tuoteväärännökset ja kyberrikollisuus.⁸³

Valtioneuvoston selonteon ja PTR-viranomaisten arvion mukaan Suomessa voi Venäjän ja Ukrainan sodan myötä syntyä uusia rikollisryhmiä, joidenkin ryhmien uudelleen aktivoitumista ja muutoksia rikollisten toiminta-alueissa. Järjestäytyntä rikollisuutta voi myös siirtyä Suomeen muuttoliikkeen mukana. Uhkakuvat liittyvät erityisesti ihmiskauppaan, ihmissalakuljetukseen ja laitottoman maahantulon järjestämiseen sekä pakolaisten – erityisesti naisten ja yksin tulleiden lasten – hyväksikäyttöön rikollisuudessa. Rikollisten ennakoidaan myös hyödyntävän ukrainalaisten matkustus- ja oleskelulupa-asiakirjoja omaan liikkumiseensa Euroopassa.⁸⁴

Sodan seurauksena voi myös olla sotatarvikkeiden laitonta kauppaa ja niiden päättymistä rikolliseen käyttöön. Tästä on jo näyttöä: aseiden ja erityisesti pienaseiden laittomista markkinoista on jo havaintoja. Huolena on, että sodan päätyttyä järjestäytynyt rikollisuus voi ryhtyä kauppaamaan aseita ulkomaille. Tämä voi tarkoittaa vastaavaa kehityskulkua, kuin mikä nähtiin Jugoslavian sodan jälkeen; muun muassa Ruotsiin päätyi aseita järjestäytyneelle rikollisuudelle. Toistaiseksi ei länsimaiden lahjoittamien aseiden päättymisestä rikollisille ole varmoja havaintoja. Tämäkin on kuitenkin mahdollista, sillä 2013-2015 Krimin valtauksen aikana näin tapahtui.⁸⁵

⁸³ UNICRI 2022.

⁸⁴ PTR 2022; Valtioneuvosto 2022.

⁸⁵ PTR 2022; UNICRI 2022; Valtioneuvosto 2022.

Suomessa on myös havaittu erilaisia hätäavun- ja varojenkeräyksiin liittyviä petoksia, etenkin verkossa. Lisäksi erilaisilla tietoverkkorikoksilla voi olla yhteys Ukrainan sotaan. Sota vaikuttaa elintarvikkeiden saatavuuteen ja Suomen markkinoille voi tulla ei-elintarvikekelpoisia ja väärennettyjä tuotteita. Sota lisää myös rahanpesun riskiä pakotteiden alaisten henkilöiden osalta.⁸⁶

⁸⁶ PTR 2022; Rajavartiolaitoksen asiantuntijan haastattelu

Lähteet

Brown S.S. & Hermann M.G. 2020. Transnational Crime and Black Spots: Rethinking Sovereignty and the Global Economy. New York: Palgrave MacMillan.

Brå 2022. Tore 2. En myndighetsgemensam insats mot organiserad brottslighet i Södertälje. Rapport 2022. Brottsförebyggande rådet, Stockholm. [Tore 2 Brå](#)

Demant J. & Bakken S.A. 2019. Technology-facilitated drug dealing via social media in the Nordic countries. Background paper commissioned by the EMCDDA for the EU Drug Markets Report 2019. [EDMR2019_BackgroundReport_SocialMedia.pdf \(europa.eu\)](#)

Densley J.A. 2014. It's Gang Life, But Not as We Know it: The Evolution of Gang Business, *Crime & Delinquency* 60:4, 517-546.

European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs, Disley, E., Hulme, S., Blondes, E., Mapping the risk of serious and organised crime infiltrating legitimate businesses : final report, Disley, E. (editor), Hulme, S. (editor), Blondes, E. (editor), Publications Office, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2837/64101>

Euroopan komissio 2021. Ehdotus, Neuvoston päätös jäsenvaltioiden valtuuttamisesta ratifioimaan Euroopan unionin edun mukaisesti tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen toinen lisäpöytäkirja, joka koskee yhteistyön tiivistämistä ja sähköisten todisteiden luovuttamista. COM (2021) 719 final. Bryssel 25.11.2021.

Europol 2018. Situation report: Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the European Union.

Europol 2021. European Union serious and organised crime threat assessment, A corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime, Publications Office of the European Union, Luxembourg. [EU SOCTA](#)

Garselius T. & Kärkkäinen O. 2023. Järjestäytynyt rikollisuus ja yritystoiminnan hyväksikäyttö. Miten yritysten harmaan talouden riskiä voidaan selvittää? Katsaus 1/2023. Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö. [JR ja yritystoiminnan hyväksikäyttö](#)

Harmaan talouden torjuntaviranomaiset 2021. Näkökulmia lähitulevaisuuteen: harmaan talouden ja talousrikollisuuden toimintaympäristöanalyysin tuloksia. [Näkökulmia lähitulevaisuuteen \(vero.fi\)](#)

Harmaa talous & talousrikollisuus 2020. Lemmikkieläimet ja harmaa talous: lemmikkieläinbisneksen harmaa puoli: pentutehtailu ja laiton maahantuonti. [Lemmikkieläimet ja harmaa talous - Harmaa talous & talousrikollisuus \(vero.fi\)](#)

Huikuri S. 2022. Pimeään verkon pimein puoli: lapsen kohdistuvan seksuaalisen väkivallan oikeuttaminen pedofiilien verkkoyhteisöissä. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 26. [Huikuri Pimeään verkon pimein puoli](#)

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023b. Vuosikatsaus 2022. [Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän vuosikatsaus 2022 - Ihmiskauppa](#)

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023a. Benefit fraud -ihmiskauppa. [Benefit fraud -ihmiskauppa - Ihmiskauppa](#)

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä 2023c. Kerjäämisessä hyväksikäyttäminen. [Kerjäämisessä hyväksikäyttäminen - Ihmiskauppa](#)

IWF 2021. Annual report 2021. Internet Watch Foundation. [IWF Annual Report 2021](#)

Kaakinen, M. & Nuotio K. 2022. "Katujengejä ei pidä sekoittaa nuorten katu- ja kouluväkivaltaan – Mieli-pide, Helsingin Sanomat, Vieraskynä 21.12.2022. [Mieli-pide HS.fi](#)

Kainulainen H. & Valovirta A. 2021. Ihmiskaupan uhrien oleskelulupakäytäntö. Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Helsinki. [Ihmiskaupan uhrien oleskelulupakäytäntö \(syrjinta.fi\)](#)

Karhu O. 2023. Kansainvälinen rikollisryhmä yritti perustaa Suomeen alaostaston – poliisi pysäytti. Yle 31.1.2023. [Kansainvälinen rikollisryhmä Yle Uutiset](#)

Karjalainen, K., Hakkarainen P. & Salasuo M. 2018. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018. Tilastoraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Nuorisotutkimusseura. [Karjalainen Hakkarainen Salasuo Suomalaisten huumeiden käyttö ja asenteet](#)

Kela 2023. Etuuksien väärinkäytösten vuosiraportti 2022. [Etuuksien väärinkäytösten vuosiraportti 2022 \(kela.fi\)](#)

Keskusrikospoliisi 2013. Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden teematilannekuva 2013. Petosrikollisuus mukaan lukien vipillinen ja harhaanjohtava markkinointi.

KKO 2022. Valituslupia Anom-viestien hyödyntämisestä näyttönä. Korkein oikeus, tiedotteet. [Valituslupia Anom-viestien hyödyntämisestä näyttönä - Korkein oikeus](#)

Malin A. 2022. Pimeyden Ytimeen: Tutkimusmatka Tor-verkon rikollisuuteen. Jyväskylä: Atena.

Marttinen M. 2023. Suomi pelasti Isis-äidin, joka ei ollut koskaan asunut Suomessa. Ilta-Sanomat 21.1.2023. [Perhe al-Holista palautettiin Suomeen Ilta-Sanomat](#)

Massari M. 2017. Reconsidering Transnational Organised Crime in the Shadow of Globalisation: The Case of Human Smuggling across the Mediterranean. Teoksessa: Redefining Organised Crime: A Challenge for the European Union? Carnevale S., Forlati S., Giolo O (toim.). Oxford: Hart Publishing, 75–92.

Muse T. 2020. Kilo: Kokaiinin tappava tie Kolumbian viidakosta maailmalle. Jyväskylä: Atena.

Poliisi 2021. Kaksi Greenlight-operaatioon liittyvää esitutkintakokonaisuutta valmistunut. Uutinen, 1.10.2021. [Kaksi Greenlight-operaatioon liittyvää tutkintaa valmistunut](#)

Poliisihallitus 2022. Toimintaympäristöanalyysi, osa 1 Ulkoinen toimintaympäristö. 4/2022

Polismyndigheten 2019. Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Stockholm. Stockholm: Polismyndigheten, polisregion Stockholm.

Polismyndigheten 2021. Myndighetsgemensam lägesbild. Organiserad Brottslighet 2021. [BQ_POLO45_Rapport_Myndigheter-i-samverkan_TA_PF\(1\).pdf](#)

PTR 2020a, rajat ylittävän rikollisuuden PTR-teemakatsaus valtionjohdolle, kevät 2020 Migraatio ja rikollisorganisaatiot. Keskusrikospoliisi, Tiedusteluosasto, Strateginen analyysi.

PTR 2020b. Rajat ylittävän rikollisuuden PTR-teemakatsaus valtionjohdolle, syksy 2020. Keskusrikospoliisi, Tiedusteluosasto, Strateginen analyysi.

PTR 2021a. PTR-tilannekatsaus valtionjohdolle, kevät 2021. Tietoverkoissa tapahtuva rikollisuus. Keskusrikospoliisi, Tiedusteluosasto, Strateginen analyysi.

PTR 2021b. PTR-tilannekatsaus valtionjohdolle, syksy 2021. Keskusrikospoliisi, Tiedusteluosasto, Strateginen analyysi.

PTR 2022. PTR-teemakatsaus. Ukrainan kriisin heijastusvaikutteet PTR-viranomaisten varautumiseen ja toimintaan. Keskusrikospoliisi, Tiedusteluosasto, Strateginen analyysi.

Robinson G. 2019. Gangs, County Lines and Child Criminal Exploitation: A Case Study of Merseyside. Väitöskirja. Department of Law and Criminology, Edge Hill University. September 2019. <https://research.edgehill.ac.uk/ws/portalfiles/portal/28769662/PhD.pdf>

Rostami A., Mondani H., Carlsson C., Sturup J., Sarnecki J. & Edling C. 2018. Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige. Forskningsrapport 2018/4, Institutet för Framtidsstudier, Stockholm.

Rönkä S. & Markkula J. 2020 (toim.). Huumetilanne Suomessa 2020. Raportti 13/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Huumetilanne Suomessa 2020 \(julkari.fi\)](#)

Salihu, D. 2022. Kunnes kaikki kuolevat (E-kirja). Johnny Kniga.

SOU 2022. Stärkt arbete med att bekämpa bidragsbrott. Administrativt sanktionssystem och effektivare hantering av misstänkta brott. Statens offentliga utredningar 37/2022, Stockholm. [Stärkt arbete med att bekämpa bidragsbrott, SOU 2022:37 \(regeringen.se\)](#)

Sydvik P. 2015. Jihadist-koppling i stort momsfall. Göteborgs-Posten, 28.9.2015. [Jihadist-koppling i stort momsfall | GP](#)

Tacke, U., Hollander B., Simojoki K., Korpi E.R, Pihlainen K. & Alho H. 2011. Muunto- eli designhuumeet Suomessa.” Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 127(19): 2027–2036.

THL 2022a. Jätevesitutkimus: väestötason huumeiden käyttö. [Jätevesitutkimus THL](#)

THL 2022b. Muuntohuumeet. [Muuntohuumeet - THL](#)

THL 2023. Kouluterveyskysely. [Kouluterveyskysely - THL](#)

Tulli 2022. Tullin valvonnan vuosijulkaisu 2021. [Tullin valvonnan vuosi 2021](#)

UNICRI 2022. The Conflict in Ukraine and its Impact on Organized Crime and Security. [The conflict in Ukraine UNICRI](#)

UNODC 2021. Organized Crime Strategy Toolkit for Developing High-impact Strategies. United Nations Office on Drugs and Crime, United Nations, Vienna.

Valtioneuvosto 2022. Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:18. [Valtioneuvosto Ajankohtais selonteko](#)

Liite 1 Haastattelut ja työpaja

Teemahaastattelut

Haastatteluihin osallistui yhteensä 82 henkilöä. Suurin osa haastatteluista toteutettiin 2-6 hengen pienryhmissä. Haastattelukutsu osoitettiin ensin tahoille, jotka vastaavat ruotsalaisia, moniviranomaisyhteistyössä toimivia järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan viranomaisia.⁸⁷ Edellä mainittujen lisäksi haastattelimme henkilöitä, joilla on kokemusperäistä tietoa järjestäytyneestä rikollisuudesta ja siitä irtautumisesta. Pyrimme myös tavoittamaan tahoja, jotka voivat tuoda esille haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden näkökulmia. Haavoittuvuudella tarkoitettiin tässä elämäntilanteeseen ja/tai elinolosuhteisiin liittyvää alttiutta joutua jollakin tavalla osaksi järjestäytyntä rikollisuutta ja sen vaikutuspiiriä.⁸⁸

Haastatellut työskentelivät

- elinkeinoelämän edunvalvonta- ja kansalaisjärjestöissä
- järjestäytyneen rikollisuuden kokemusasiantuntijana järjestöissä
- rikoksilla oireilevien nuorten ja rikostaustaisten aikuisten elämänhallinnan tuen tehtävissä sekä väkivallan vastaisessa työssä
- poliisin ennalta estävässä toiminnassa,
- poliisin, tullin, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa
- Europolin yhdyshenkilöinä ja Iso-Britannian poliisin rikostorjunnassa
- harmaan talouden, rahanpesun ja ihmiskaupan vastaisen työn asiantuntijoina eri viranomaisorganisaatioissa ja järjestöissä
- elintarvikeketjun rikostorjunnan asiantuntijatehtävissä
- ulosottolaitoksen erityistäytäntöönpanossa
- kyberturvallisuuden asiantuntijatehtävissä
- julkisten hankintojen ja sisäisen valvonnan asiantuntijatehtävissä
- rikos- ja oikeustoimittajana sekä dokumentaristina.

⁸⁷ Polismyndigheten, 2021a.

⁸⁸ Kuran et al. 2020.

Ennakointityöpaja

Työpajan toteutettiin Sitran yhdessä Erätauko-säätiön kanssa kehittämällä Erätaukokeskustelu-menetelmällä. Menetelmän perusideana on tukea yhdenvertaista ja rakentavaa keskustelua haastavistakin yhteiskunnallisista ongelmista. Tapahtumassa käsiteltiin kahta erityiskysymystä: nuorten rikollisuuden ennalta ehkäisyä menetelmiä ja hallinnollisen rikostorjunnan mahdollisuuksia.

Työpajaan osallistuneet (66 henkilöä) olivat rikollisuudesta irtautuneita kokemusasiantuntijoita sekä asiantuntijoita teemoista: nuorisopalvelut, perusopetus ja ammatillinen koulutus, rikosten ennalta ehkäisy, -estäminen ja -tutkinta, väkivallan vastainen työ, rikollisuudesta irtautumisen tukeminen, oikeudelliset asiat, lupapalvelut sekä riskienhallinta, tarkastus ja valvonta. Keskustelun fasilitaattorit (4) olivat Erätauko-säätiön henkilöstöä ja Erätauko-menetelmään koulutettuja ohjaajia. Poliisiammattikorkeakoulun tutkijat ja opiskelijat vastasivat keskustelun kirjaamisesta. Erätauko-keskusteluun osallistuneet asiantuntijat työskentelivät seuraavissa organisaatioissa:

Aggredi Pirkanmaa, Aggredi Turku, Aseman Lapset ry, Digi- ja väestötietovirasto, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Hansel Oy, Helsingin kaupunki, Helsingin poliisi, Kangasalan kaupunki, Kangasalan seurakunta, Keskusrikospoliisi, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Kriminaalihuollon tukisäätiö, Lempäälän kunta, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, Oikeusministeriö, Patentti- ja rekisterihallitus, Pirkanmaan hyvinvointialue, Pirkkalan kunta, Rikosseuraamuslaitos, Rikosuhripäivystys, Ruokavirasto, Setlementti Tampere ry, Sisäministeriö, Sisä-Suomen poliisi, Suomen Romanifoorumi ry, Syyttäjälaitos, Pirkanmaan Yrittäjät ry, Tampereen kaupunki, Tampereen ammattikorkeakoulu, Verohallinto ja Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikkö.

Järjestäytyneiden rikollisryhmien ja verkostojen strategiassa on melkein poikkeuksetta kaksi johtoteemaa: voittojen maksimointi ja kiinnijäämisen välttäminen. Mistä rikolliset toimijat keräävät voittoja Suomessa ja millä tavoilla he voivat välttää kiinnijäämistä? Tämä selvitys vastaa näihin kysymyksiin. Selvityksen aiheena on Suomen järjestäytyneen rikollisuuden tilannekuvan ja toimijakentän pääpiirteiden luonnehdinta. Selvitystyössä on osallistettu laajasti eri alojen asiantuntijoita yhteiskunnan eri näköalapaikoilta. Selvityksessä nousi esille ammattimaisen rikollisuuden toimijakentän muutos. Suurin osa rikollisuudesta toimii ainakin osittain internetverkossa ja sosiaalisen median kanavissa. Rikolliset toimintamallit ovat yhtä moninaisia, kuin lailliset liiketoimintamallit ja uhkana on rikollisuuden kasvava soluttautuminen lailliseen elinkeinoelämään. Samalla havaittiin, että viranomaisten tilannekuva tästä muuttuvasta ja luonteeltaan joustavasta toimijakentästä ei ole tarkka ja täsmällinen. Tilannekuvan luomista ja toimijakentän muodostamista haastaa yhteiskuntia läpileikkaava digitalisaatio. Kun ihmisten ja tavaroiden liikkuminen jo ennestään on vaivatonta ja vapaata ei pelkästään Euroopan unionin sisämarkkinoiden alueella, on digitalisaatio suuri mahdollisuus rajat ylittävälle rikollisuudelle ja kansainvälisille verkostoille.

